

تحلیل مؤلفه های تحول آفرینی در نظام آموزش عالی ایران به روش متاسترنز

ندا علیزاده (دانشجوی دکتری ترویج و اموزش دانشگاه تربیت مدرس)

nedalizadeh@yahoo.com

حسن صدیقی، غلامرضا پژشکی راد، مقصود فراتست خواه

; Pezeshki.gh@gmail.com; M_ferasatkhah@yahoo.com Sadigh.h@gmail.com

چکیده:

هدف از این تحقیق تحلیل مؤلفه های تاثیرگذار در تحول آفرینی آموزشی در نظام آموزش عالی ایران است. در این تحقیق به منظور تحلیل مؤلفه های تحول آفرینی از روش کیفی (متاسترنز) استفاده شده است. برای این منظور ۳۰ مقاله و پژوهه تحقیقاتی به عنوان نمونه تحقیق انتخاب شدند. داده های حاصل از متاسترنز با جمع آوری اطلاعاتی از قبیل اهداف، نوع و نحوه نمونه گیری، متودولوژی به کار رفته، تحلیل محتوا و تحلیل نتایج به دست آمد. نتایج این تحلیل منجر به شناسائی ۶ عامل اصلی اثرگذار در امر تحول آفرینی آموزشی (یادگیری، آموزش و تدریس، صلاحیت، کیفیت آموزشی، رهبری، و سیاست گذاری) شد و در نهایت مؤلفه های شناسائی شده در ایجاد نظریه ای تحول آفرینی در نظام آموزش عالی ایران مورد استفاده قرار گرفتند.

کلمات کلیدی

تحول آفرینی آموزشی، نظام آموزش عالی کشاورزی، متاسترنز.

مقدمه

امروزه همه چیز در حال تغییر و دگرگونی است و اگر چیزی در حالت سکون باقی بماند ضرباً هنگ نابودی آن سریعتر می شود. افزایش روز افرون نیازها و تقاضاهای افراد جامعه، نیاز دانشگاه‌ها را به تحول دو چندان کرده است تا جائی که بدون داشتن برنامه تحولی متناسب با زمان و تغییرات پیرامونی و ابعاد جهانی راه به جائی نخواهد برد (۳). این تحولات موجب شده است تا مؤسسات آموزش عالی بیش از پیش به جنبه‌های کارایی و اثربخشی فعالیت‌های آموزشی خود حساس شوند. اما متأسفانه همه نظامهای آموزش عالی به اندازه کافی به این دو جنبه توجه نکرده‌اند. این امر بویژه درباره نظامهای آموزش عالی در کشورهای جهان سوم مشهود‌تر است، که علت آن را می‌توان ضرورت تجدید نظر در هدف‌های مرسوم دانشگاه دانست. این هدف‌ها که مهمترین آنها کشف منظم حقایق درباره امور جدی و مهم و آموزش حقایق و ضرورت‌های عصر و نسل می‌باشد، نیاز به بازنگری جدی دارد.

۱. متن اصلی مقاله

در دنیای معاصر پیشتابی مقوله‌ای است که در حوزه‌های مختلف اطلاعات، ارتباطات و آموزش تعریف می‌شود، به طوری که سرمایه‌گذاری اصلی بر منابع انسانی فرهیخته و آکادمیک، یک رسالت ملی و فراملی تعریف می‌شود (۳۲). از طرفی تاکید بر توسعه دانش و شایستگی‌های فردی و آمادگی برای عصر تغییر و تحول مراکز علمی و آموزشی از مؤلفه‌های جوامع بالنده به شمار می‌رود (۲۰).

گسترش روز افرون فرصت‌های آموزشی، محیط متحولی را برای مؤسسات آموزش عالی در همه جای دنیا به وجود آورده است. این محیط متحول به نوبه خود در سطوح ملی و بین‌المللی، هم به دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و هم به نهادهای دولتی فشار می‌آورد که مفاهیم، ساختارها، روش‌ها و ترتیبات سنتی خود را دگرگون سازند و توسعه بدنه‌ند لذا رسالت مراکز آموزش عالی (دانشگاه‌ها) که منبعث از تعامل استادان، مدیران و دانشجویان جهت تحقق اهداف ویژه و مشترک علمی است، همواره تحول را در فراختای زمان با خود به همراه داشته است.

به اعتقاد (۱۵) تحول آفرینی در دانشگاه مستلزم وجود تجزیه و تحلیل در تئوری‌ها و قضیه‌هایی است که نمی‌توانند بدون یک اراده فردی به وقوع بپیوندد. به اعتقاد مور (۲۰۰۵) تحول قدرتمند تر از تغییر است وی بیان می‌دارد که در علوم اجتماعی جدید، تحول روی عمل، تغییر، رفتار، حرکت، و تجدید ساختار تمرکز می‌کند. تحول را می‌توان حرکت از یک فرم به فرم دیگر تعریف کرد که در حوزه آموزش عالی این تحول می‌تواند در حوزه‌های مختلف دانشی، شیوه‌های مختلف یادگیری دانشجویان، سبک رهبری، فضای فرهنگی، و خط مشی‌ها و سیاست گذاری‌ها تعریف شود (۱۵، ۲۷، ۱۳). امروزه آموزش، پژوهش و خدمات برونو رسانی به عنوان سه رسالت اصلی و بنیادی دانشگاه‌ها معرفی شده‌اند (۳). نظام آموزش عالی به واسطه نقش آموزشی خود نیروی محركه ای برای توسعه اجتماعی- اقتصادی، توسعه سرمایه انسانی، خلق دانش، و ارائه خدمات به گروه‌ها و انجمن‌ها محسب می‌شود (۷). در واقع هدف نظام آموزشی باید شکوفا کردن استعدادها، تولید قابلیت‌ها و شایستگی‌ها باشد و نه تعریف آینده برای دانشجویان.

شعار سازمان آموزشی، علمی و فرهنگی اسلامی (ISESCO) در سال ۲۰۰۵ این است که هر کشوری که در نظامهای آموزشی خود متحول نشود، متوقف خواهد شد و چه بسا به تاخیر خواهد افتاد (۳). در همه کشورها، آموزش عالی سرگرم باز اندیشه در خصوص نقش خود در موقعیت یک دگرگونی اجتماعی و فن آورانه بسیار سریع است. فشارهای اجتماعی و کشش بازار کار به تنوع، سوق به پیچیدگی فراوان ساختارها، برنامه‌ها، جمعیت دانشجویی و ترقیات بودجه دهی انجامیده است و دانشگاه‌ها را وادار ساخته که به طور فراینده‌ای به فشارهایی که می‌خواهند دانشگاه‌ها بازتر شوند، پاسخ دهند و در برابر تقاضا برای یادگیری مدام‌العمر، تسهیلات لازم را فراهم سازند.

ترسیم دیدگاهی تحول گرا در آموزش عالی می تواند آغازگر تحولات وسیع علمی جهت رقم زدن نظام آموزش عالی پاینده باشد و بی شک پیشبرد هر چه بیشتر این موضوع در حال توسعه مانند کشور ما، نسبت به کشورهای توسعه یافته از اهمیت بالاتری برخوردار است؛ زیرا مساله تولید علم در آن کشورها ساله است که جایگاه مناسب خود را پیدا نموده ولی در کشور ما نیاز به تحولات سریعی در حوزه های مختلف آموزشی و پژوهشی احساس می شود. بر اساس سند چشم انداز ۲۰ ساله جمهوری اسلامی ایران، کشور باید جایگاه اول علمی و اقتصادی را تا ۱۹ سال آینده در بین کشورهای همسایه، خاورمیانه و آسیای میانه کسب کند و این امر بدون توجه به آموزش عالی و دانشگاه ها به منظور ارتقای کیفیت نیروهای انسانی ناممکن است (۲).

آموزش عالی ایران نیز در طول حیات نوین خود با چالش ها، نیازها و تغییرات متعددی روبه رو بوده است و هم اکنون نیز با توجه به ظهور تحولات جهانی و فشارهای بازارهای اقتصادی، خط مشی های را برای تحول آفرینی در ساختار خود مدنظر قرار داده است. در این بین ظهور و بروز تحول آفرینی آموزشی در میان دانشکده های کشاورزی کشور بیش از هر جای دیگری احساس می گردد. به همین جهت اداره امور مؤسسه های آموزش عالی، به ویژه دانشگاه هایی که مبتنی بر آموزش باشند، احتمالاً مهم ترین و پیچیده ترین مساله در سیاست گذاری آموزش عالی است. اگر دانشگاه ها می خواهند در جهان رو به رشد و دانش افزای امروزی باقی بمانند، نمی توانند هم در اوضاع سنتی به سر برند و هم به روزهای بهتر دل بینندن لذا از دانشگاه ها انتظار می رود که تحول را سرلوוה برنامه های خود قرار دهند. بر این اساس هدف اصلی این تحقیق شناسائی مؤلفه های تاثیر گذار در تحول آفرینی نظام آموزش عالی ایران تعیین گردیده است.

۲. روش پژوهش

این تحقیق به منظور شناسائی و تحلیل مؤلفه های تاثیر گذار در تحول آفرینی آموزشی در نظام آموزش عالی ایران از رویکرد کیفی استفاده برده است. برای دستیابی به این منظور نیازمند استفاده از یک رهیافت تفسیری به منظور بررسی دیدگاه های پیرامون واقعیت های اجتماعی موجود بودیم. به همین جهت به منظور انجام این رهیافت و دستیابی به پاسخ سؤال تحقیق (چه مؤلفه هایی در ایجاد تحول آفرینی آموزشی تاثیر گذار هستند؟)، از روش فراتحلیل کیفی یا فراترکیب (meta-synthesis) استفاده گردید. انتخاب این روش به این دلیل صورت پذیرفت که اکثربیت آثار چاپ شده پیرامون موضوع تحول آفرینی به صورت کیفی به انجام رسیده بودند و اصولاً فراترکیب نیز روشی برای سنتز و واکاوی مطالعات کیفی به منظور مقایسه مفاهیم، تجزیه و تحلیل محتوا، طبقه بندی یافته ها و باز اندیشه مجدد پیرامون موضوع تحقیق است. متداول‌تری به کار رفته به منظور انجام متابنتز در این تحقیق با در نظر قرار دادن ۴ محور به انجام رسیده است. ۱) هدف از انجام این روش، بررسی ۳۰ اثر چاپ شده پیرامون حوزه تحول آفرینی آموزشی و استخراج تئوری هایی به منظور تسهیل دستیابی به مفهوم تحول آفرینی آموزشی بود. ۲) نحوه نمونه گیری در این روش بدین صورت بود که آثار مدنظر از مقالات چاپ شده در زورنال های معتبر بین المللی، کتاب های مرتبط، و مقالات ارائه شده در همایش های معتبر در حوزه تحول آفرینی آموزشی (۳۰ اثر) انتخاب گردیدند. ۳) به منظور جمع آوری داده های مورد نیاز تحقیق جهت انجام متابنتز، مقاله های انتخاب شده به لحاظ اهداف، نحوه نمونه گیری، نوع متداول‌تری به کار رفته و روش انجام آن، محتوا، و یافته های تحقیق مورد بررسی قرار گرفتند. ۴) اعتبار/ آثار انتخاب شده بدین طریق مشخص گردید که کلیه آثار به دو زبان فارسی و انگلیسی بوده، بین سال های ۲۰۰۰-۲۰۱۲ چاپ شده و تم موضوعی مقالات منتخب پیرامون تحول آفرینی آموزشی در مؤسسات آموزش عالی بودند.

به منظور دستیابی به هدف دوم تحقیق (ارائه نظریه ای پیرامون تحول آفرینی آموزشی در نظام آموزش عالی ایران با توجه به مؤلفه های یافت شده در قسمت اول تحقیق) از روش تحقیق نظریه برخاسته از داده ها استفاده گردید. به طور کلی در انجام پژوهش به روش نظریه برخاسته از داده ها، می توان سه رهیافت متفاوت را مورد نظر قرار داد که در این

بخش به منظور تدوین نظریه، از شیوه سیستماتیک که به اشتراص و کوربن (۱۹۹۰) نسبت داده می شود، استفاده گردید. در روش سیستماتیک سه مرحله وجود دارد:

مرحله اول، کدگذاری باز: در این مرحله اطلاعات حاصل از مرحله اول تحقیق (فراترکیب) از طریق جزء به جزء کردن شواهد به دست آمده تبدیل به یکسری مقوله ها /طبقه ها، می شود. سپس مقوله های اصلی و فرعی مشخص و جدا سازی می شوند. مرحله دوم کد گذاری محوری: در این مرحله یک مقوله اصلی کد گذاری باز انتخاب می شود و در مرکز فرایند مورد بررسی قرار می گیرد، سپس سایر مقوله ها در غالب نموداری به آن مرتبط می شوند. مرحله سوم: کد گذاری گزینشی: این مرحله شامل تلفیق و پالودن نظریه است و از طریق به نگارش درآوردن رابطه میان مقوله ها و با توجه به یادداشت های جمع آوری شده حاصل می شود.

۳. نتایج

۱.۱.۳. متاستر

۱.۱.۳. تحلیل اهداف

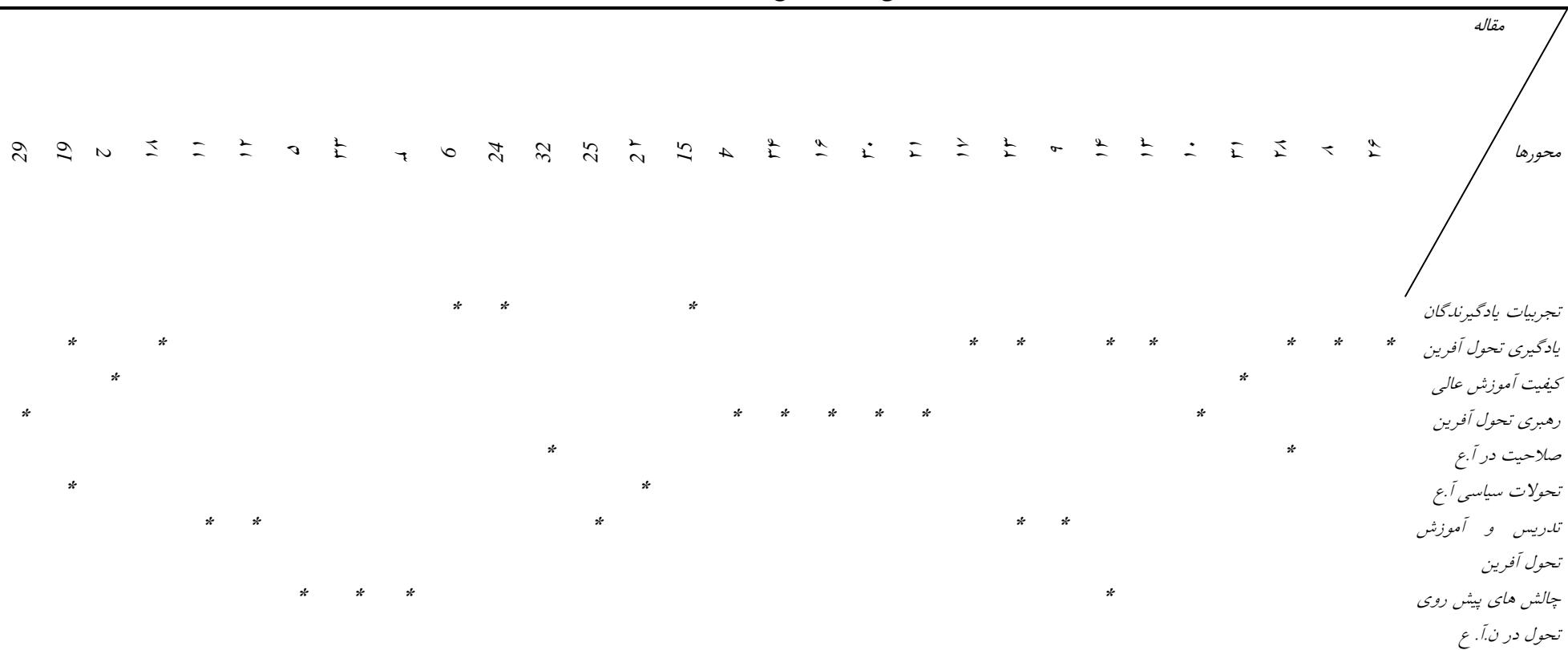
یافته های حاصل از مطالعه بخش های مختلف شامل اهداف، نمونه گیری، متودولوژی، شرح محتوا و نتایج مقالات مورد بررسی به صورت زیر شرح داده شده است: از بررسی اهداف بیان شده در این ۳۰ مقاله می توان هشت محور زیر را به عنوان مواردی که تاکید زیادی روی آنها می شد، استخراج نمود:

- (۱) ارزیابی، توصیف و استنباط تجربیات یادگیرندگان در حوزه های مختلف تحول آفرینی؛
- (۲) بررسی امکان پذیری، مزایا و موانع به کارگیری یادگیری تحول آفرین؛
- (۳) بررسی مساله کیفیت در آموزش عالی؛
- (۴) معرفی سبک ها و تئوری های لازم برای یک رهبر تحول آفرین؛
- (۵) بیان تحولات و چالش های پیش روی تحول آموزش عالی؛
- (۶) بررسی چشم انداز های سیاسی تحول در آموزش عالی؛
- (۷) معرفی صلاحیت های آموزشی مورد نیاز در تحول آموزش عالی؛ و
- (۸) بررسی پروسه تدریس و آموزش تحول آفرین در مراکز آموزشی.

بررسی نحوه توزیع هشت هدف استخراج شده از مقاله ها در نمودار ۱ مشخص کننده این مطلب است که مساله یادگیری تحول آفرین با ۹ تکرار، بیشترین هدف مورد بررسی در بین مقاله ها به شمار می آمد. رهبری تحول آفرین با ۷ تکرار، تدریس و آموزش تحول آفرین با ۵ تکرار، تحولات و چالش های پیش روی نظام آموزش عالی با ۴ تکرار، تجربیات یادگیرندگان ۳ تکرار، و مساله کیفیت آموزشی، صلاحیت ها و سیاست های تحول آفرینی هر کدام با ۲ تکرار به ترتیب به عنوان پرکاربرد ترین اهداف مورد بررسی در زمینه تحول آفرینی آموزشی شناخته شدند.

نمودار ۱: نحوه توزیع اهداف استخراج شده در مقاله ها

۲.۰.۱۳ تحلیل نمونه ها

از بررسی نمونه های به کار رفته در ۳۰ مقاله مدنظر مشخص شد که از این تعداد، ۱۵ مقاله به صورت مروری کار کرده بودند و جامعه آماری خاصی مد نظر آنها نبوده است. در ۹ مقاله دانشجویان به عنوان نمونه انتخاب شدند. مدیران آموزشی، ۴ مقاله و اعضای هیات علمی نیز با ۳ تکرار، به عنوان نمونه مورد نظر در تحقیق مورد مخاطب قرار گرفتند (جدول ۱).

جدول ۱: تحلیل نمونه ها

نمونه	مقاله	مروری	دانشجویان	مدیران	هیات علمی
- دانشجویان آموزش ۳ دانشگاه Vancouver و British Columbia, Canada .	26		*		
- ۱۱ دانشجوی دکترا از ۶ دانشکده در سوئد همین طور مربیان، مدیران و برگزار کنندگان دوره های آموزشی	8		*		
- مرور ادبیات آثار و تئوری های پیرامون پرورش صلاحیت های اساسی مورد نیاز در تحول آموزش عالی در استرالیا	28	*			
- مقاله مروری پیرامون مدل های اثر گذار در کیفیت آموزش عالی در دانشگاه RMII ملبورن استرالیا	31	*			
- ۳۴۹ دانشجوی دانشگاه Bangor پیرامون شناسائی رفتارهای رهبری	10		*		
- دانشجویان کارشناسی دانشگاه Bardford در UK	13		*		
- مرور ادبیات پیرامون یادگیری و چالش های پیش روی آموزش عالی در دانشگاه Calgary در کانادا	14	*			
- مرور ادبیات پیرامون مدل های اثرگذار در تحول آموزشی در دپارتمان آموزش Canberra در استرالیا	9	*			
- ۲۹۴ دانشجوی زن انگلیسی و عربی زبان دانشگاه Utah Valley در امارات	23	*			
- مقاله مروری پیرامون شناسائی عناصر لازم برای تحول آفرینی	17	*			
- ۳۶۰ نفر از مدیران آموزشی تایلند در مؤسسات دولتی و خصوصی	21		*		
- ۴۰۰ نفر از افراد حاضر در سخنرانی ها در سه دانشگاه مالزی در سال ۲۰۱۲ که از طریق نمونه گیری تصادفی ساده انتخاب شدند	30	*			
- مرور ادبیات در زمینه رهبری تحول آفرین از سال ۱۹۹۰ تا ۲۰۰۸ از سه ژورنال International Agricultural education, Extension	16	*			
- ۱۵۰ مدرس دانشگاه State university اندونزی که بر اساس فرمول Solvin به روش نمونه گیری طبقه ای انتخاب گردید	34				*
- ۱۲۰ نفر از مدیران متنسب به دستگاه های دولتی ایران	4		*		
- ۱۵۳ دانشجو سال آخر یک دانشگاه مینی سوتا	15		*		
- ۸۰۰ دانشجو و ۵۰۰ پرسنل ستادی در ۷ کالج در هلسینکی	22		*		
- مرور ادبیات پیرامون چشم انداز های سیاسی تحول در آموزش عالی	25	*			

نمونه	مقاله	مروری	دانشجویان	مدیران	هیات علمی
- مرور ادبیات پیرامون آثار و صلاحیت های لازم در حوزه تحول آموزش عالی در دانشگاه Walese استرالیا	32	*			
- ۷۵ عضو هیات علمی در دو دانشگاه تگزاس و سان انتونیو از دانشکده های هنر، اقتصاد، آموزش، بهداشت، علوم انسانی، هنرهای زیبا، و علوم ارتباطات	24				*
- مرور ادبیات پیرامون بررسی نقش دانشجویان و فارغ التحصیلان در تحول آموزش عالی	6	*			
- مرور ادبیات آثار پیرامون تحول در نظام آموزش عالی با نگاهی به ابعاد مدیریتی در دو ده گذشته	3	*			
- مرور ادبیات پیرامون تعیین رابطه بین سیاست گذاری ها و تحول در مؤسسات آموزش عالی از سال ۱۹۹۴ به بعد	33	*			
- معرفی و شناسائی دستاوردهای آموزشی جنوب آفریقا در طی ۱۶ سال	5	*			
- مرور ادبیات پیرامون بررسی نقش آموزش عالی در ایجاد آینده با ثبات	12	*			
- مروری پیرامون آثار و نقش تدریس در تحول	11	*			
- اعضای هیات علمی شرکت کننده در ۷ سمینار در دانشکده آموزش دانشگاه Calgary	18				*
- مرور ادبیات در مورد مدیریت کیفیت و ارزیابی درونی در ایران	2	*			
- کارآموزان و مدیریت سازمان های فنی و حرفه ای استرالیا که به روش هدفمند انتخاب شدند	19	*	*		
- ۵ مدیر ارشد در مؤسسات دولتی جنوب آفریقا که به روش هدفمند انتخاب گردیدند	29	*			

۳.۱.۳. تحلیل متند

نتایج بررسی متدولوژی به کار رفته در این ۳۰ مقاله در دو بخش نوع روش به کار رفته در تحقیق و نحوه انجام روش، در جدول زیر مشهود است. از بررسی روش تحقیق به کار رفته در مقاله های منتخب مشخص گردید که اکثر مقالات مورد بررسی در قسمت روش تحقیق (۲۲ مقاله) به صورت کیفی انجام شده بودند. تحقیقات کیفی ارائه شده در غالب مرور ادبیات و بررسی دیدگاه های پیرامون تحول آفرینی، مصاحبه های عمیق و ساختارمند، برگزاری سمینارها، و استفاده از روش Grounded Theory انجام پذیرفته بودند. ۸ مقاله نیز به روش میکس مت انجام پذیرفته که در بخش کمی اکثرا از پرسشنامه ای که برگرفته از بخش کیفی تحقیق بود، استفاده و به صورت حضوری یا Online در اختیار مخاطبین قرار گرفت.

۴.۱.۳. تحلیل محتوا و نتایج

نتایج تحلیل و بررسی محتوای ۳۰ مقاله منتخب، منجر به شناسائی ۶ محور به عنوان مواردی که بیشترین فراوانی تشکیل تم موضوعی مقالات را به خود اختصاص داده بودند، گردید. این محورها عبارت بودند از:

- الف) یادگیری تحول آفرین (۹ مقاله)
- ب) آموزش و تدریس تحول آفرین (۵ مقاله)
- پ) صلاحیت های مورد نیاز تحول آفرینی (۲ مقاله)

ت) توجه به کیفیت در آموزش عالی (۲ مقاله)

ج) تحولات و چالش های پیش روی تحول آفرینی (۸ مقاله)

زیر محورهای استخراج شده در هر محور را می توان به صورت زیر جدا سازی نمود:

الف) یادگیری تحول آفرین

۱- معرفی مفاهیم و تئوری ها پیرامون یادگیری تحول آفرین

۲- معرفی مدل های نوین یادگیری جهت تحول آفرینی

۳- بیان تجربیات یادگیرندگان نسبت به شیوه های یادگیری تحول آفرینی

ب) آموزش و تدریس تحول آفرین

۱- معرفی استراتژی های تحول آفرینی آموزشی

۲- معرفی مفهوم معماری آموزشی و مزایای ایجاد آن

پ) صلاحیت های مورد نیاز تحول آفرینی

۱- معرفی مفهوم صلاحیت آموزشی

۲- صلاحیت های مورد نیاز آموزش تحول آفرین

ت) کیفیت در آموزش عالی

۱- مفاهیم مربوط به کیفیت آموزشی

۲- مدل های اثرگذار در حفظ کیفیت آموزش عالی

س) رهبری تحول آفرین

۱) معرفی مفاهیم و تئوری های رهبری تحول آفرین

۲) معرفی عوامل شخصیتی و رفتاری اثرگذار در رهبری تحول آفرین

ج) سیاست گذاری و چالش های پیش روی آموزش عالی

۱) معرفی سیاست های مرتبط با دانشجویان جهت تحول آفرینی

۲) معرفی سیاست های اثرگذار دولت ها در زمینه ایجاد تحول در مؤسسات آموزش عالی.

۳) بررسی نقش فضای فرهنگی حاکم بر مؤسسات آموزشی در تحول آفرینی

۴) نقش سرمایه گذاری در نظام آموزش عالی و تحول آفرینی

۵) معرفی خصوصیات تغییرات تحول آفرینی

نحوه توزیع پراکندگی محورهای تشکیل دهنده مقالات در نمودار ۲ مشخص گردیده است.

۳.۰.۳. استفاده از نظریه برخاسته از داده ها

۳.۰.۳.۱. کد گذاری باز

طرح تحقیق سیستماتیک نظریه برخاسته از داده ها، بر استفاده از مراحل تحلیل داده ها از طریق کد گذاری باز^۱، کد گذاری محوری^۲ و کد گذاری گزینشی^۳ تاکید دارد (۱). در این مرحله ابتدا بر اساس اطلاعات به دست آمده در روش فراترکیب (بررسی ۳۰ مقاله)، حدود ۷۰ داده/محور کلی از بررسی مقاله های مورد بررسی پیرامون موضوع تحول افرینی آموزشی جدا سازی گردید. سپس از طریق ترکیب داده های همگون و حذف موارد مشابه، مقوله های فرعی به دست آمد (۱۷ مورد در این تحقیق). مقوله های فرعی خود قابلیت تقسیم به ۶ مقوله اصلی را داشتند که در جدول زیر مشخص گردیده اند (جدول ۳).

¹ Open coding

² Axial coding

³ Selective coding

جدول ۳: کدگذاری باز

محورهای اصلی	محورهای فرعی
یادگیری تحول آفرین	معرفی مفاهیم و تئوری های پیرامون یادگیری تحول آفرین
آموزش و تدریس تحول آفرین	معرفی مدل های نوین یادگیری جهت تحول آفرینی
صلاحیت های مورد نیاز تحول آفرینی	تجربیات یادگیرندگان نسبت به شیوه های یادگیری تحول آفرینی
توجه به کیفیت در آموزش عالی	معرفی استراتژی های تحول آفرینی آموزشی
رهبری تحول آفرین	معرفی مفهوم معماری آموزشی و مزایای ایجاد آن
تحولات و چالش های پیش روی تحول آفرینی	معرفی مفهوم صلاحیت آموزشی
	صلاحیت های مورد نیاز آموزش تحول آفرین
	مفاهیم مربوط به کیفیت آموزشی
	مدل های اثرگذار در حفظ کیفیت آموزش عالی
	معرفی مفاهیم و تئوری های رهبری تحول آفرین
	معرفی عوامل شخصیتی و رفتاری اثرگذار در رهبری تحول آفرین
	معرفی سیاست های مرتبط با دانشجویان جهت تحول آفرین
	معرفی سیاست های اثرگذار دولت ها در زمینه ایجاد تحول در مؤسسات آموزش عالی
	بررسی نقش فضای فرهنگی حاکم بر مؤسسات آموزشی در تحول آفرینی
	نقش سرمایه گذاری در نظام آموزش عالی و تحول آفرینی
	معرفی خصوصیات تغییرات تحول آفرینی
	معرفی ویژگی های سازمان های آموزشی در عصر جدید

۲.۰.۲.۳ کدگذاری محوری

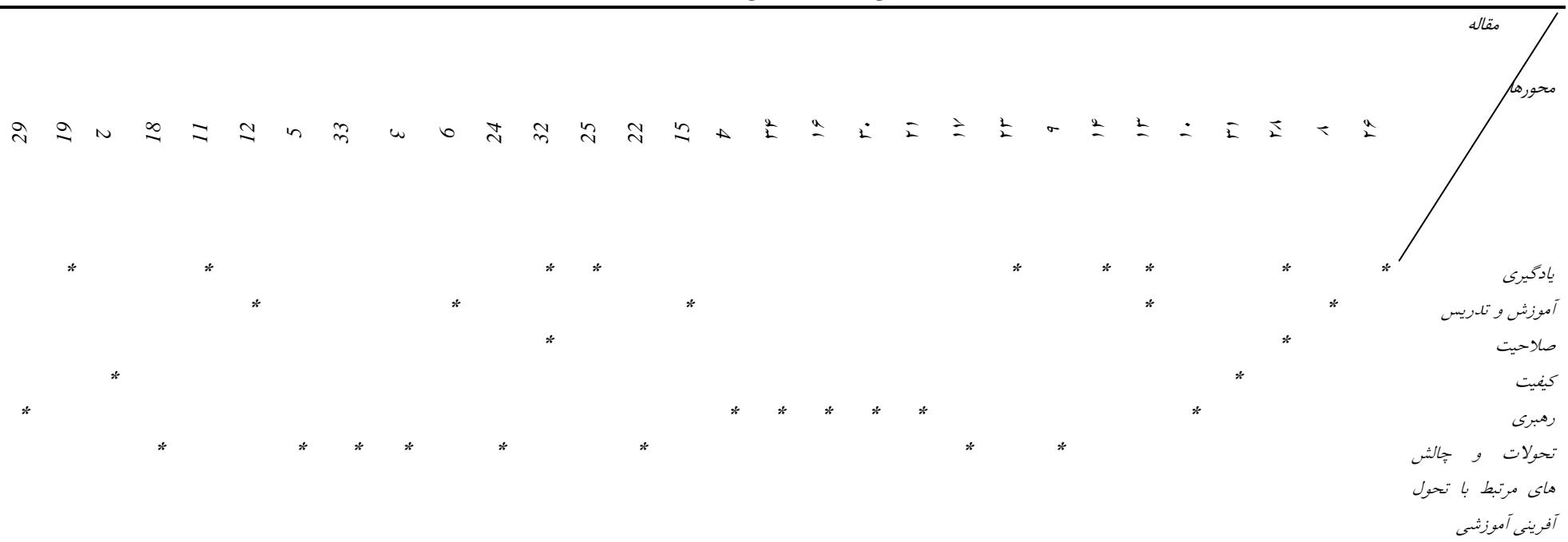
در این مرحله از تحقیق یکی از محورهای کدگذاری باز به عنوان محور اصلی در تکوین نظریه انتخاب می گردد که در اینجا محور تحول آفرینی به عنوان محور مرکزی در نظر گرفته شده است. یکسری مقوله ها در کنار محور اصلی می توانند وجود داشته باشند و در آن تاثیر گذار باشند که این مقوله ها می توانند شامل شرایط علی (عواملی که مقوله اصلی را تحت تاثیر قرار می دهند)، راهبردها (اقداماتی که در رابطه با مقوله اصلی انجام می شود)، شرایط زمینه ای و واسطه ای (عوامل محیطی و زمینه ای ویژه ای که راهبرد را تحت تاثیر قرار می دهد)، و عواقب /پیامدهای حاصل باشند. ترسیم نمودار می تواند رابطه میان شرایط علی، راهبردها، شرایط محیطی و زمینه ای و پیامدها را نمایش دهد (نمودار ۳).

۳.۰.۲.۳ کدگذاری گزینشی

نتایج تحلیل این ۳۰ مقاله منجر به جداسازی ۶ عامل اصلی تاثیر گذار در امر تحول آفرینی آموزشی در مؤسسات آموزش عالی شد. این ۶ عامل عبارت بودند از: یادگیری تحول آفرین، آموزش و تدریس تحول آفرین، بعد صلاحیت های مورد نیاز جهت تحول آفرینی، کیفیت در آموزش عالی، رهبری تحول آفرین، مساله چالش ها و تحولات مرتبط با تحول آفرینی آموزشی.

نمودار ۲: نحوه توزیع محورهای استخراج شده در مقاله ها

نتایج بررسی مقاله ها در حوزه یادگیری منجر به شناسائی تئوری های موجود در این زمینه (مزیرو و تیلر) گردید. تاکید تیلر بر این مساله بود که همه فرآگیران باید به منظور داشتن بهتر، شناختن بهتر، مؤثر بودن، و قدرک در ک داشتن، سهیم در جریان یادگیری باشند. مزیرو نیز در تئوری خود پیرامون یادگیری تحول آفرین، بر روی خود کنترلی افراد و مستویات پذیری آنها در انجام فعالیت ها، تاکید زیادی دارد (۲۸، ۲۶، ۱۹، ۲۳). همچنین بررسی آثار پیرامون یادگیری تحول آفرین منجر به شناسائی رهیافت مؤثر در این امر گردید:

۱) رهیافت Blended Learning که ترکیبی از تجربیات یادگیری face to face با تجربیات یادگیری online است. این رهیافت از نکات قوت هر دو روش بهره می جوید و به همین جهت هم مؤثر تر از روش های سنتی معرفی می گردد (۱۴).

۲) رهیافت Learning by development که هدف اصلی آن تولید یک دانش جدید برای همه مشارکت کنندگان با در نظر گرفتن ۵ عامل (اعتبار و سندیت منابع، مشارکت همه، توجه به سرشت طبیعی افراد، پرورش روحیه تحقیق مداری و به کارگیری خلاقیت و نوآوری است (۲۲).

علاوه بر این (۲۶) ارائه سه مدل یادگیری Transformative و Cooperative و Collaborative را به عنوان الزامات شکل گیری تحول در مؤسسات آموزش عالی معرفی نمود و مدل تحول آفرینی را نسبت به دو مدل قبلی مؤثر تر معرفی نموده اند. رهبر تحول آفرین به عنوان شخصی معرفی شده که به افراد و اعضای خود کمک می کند تا به رشد بررسنده و توسعه پیدا کنند. این امر از طریق پاسخ دادن به نیازهای افراد، گروه ها و سازمان ها انجام می شود. نتایج بررسی مطالعه (۱۰) منجر به شناسائی رفتارهای ۷ گانه تحول آفرینی که باید مد نظر رهبران سازمان ها و مؤسسات قرار گیرد، شد. این رفتارها عبارتند از (۱) توجه فردی به دیگران (۲) تحریک افکار (۳) ایجاد انگیزه (۴) پرورش روحیه پذیری اهداف گروهی (۵) بالا رفتن کارائی (۶) مدل سازی نقش های مناسب نسبت به رفتار تحول آفرینی (۷) استفاده از پاداش های مشروط. علاوه رهبر تحول آفرین با ۵ خصوصیت شناخته می شود: نفوذ پذیری در افراد، تحریک افکار، برانگیختن انگیزه، روابط، آگاهی از تغییرات.

همچنین بررسی مقاله های مربوط به حوزه رهبری، منجر به شناسائی سه سبک رهبری Transformational, Laissez-faire و Transactional شد.

یکی دیگر از فاکتورهای اثربخش و معرفی شده در این مقاله ها، آموزش و تدریس تحول آفرین بود. در واقع نیازی که در اکثر مراکز دانشگاهی امروز به چشم می خورد این است که با توجه به وجود شکاف موجود بین دانش تئوری مطرح شده در کلاس های درس و تجربیات عملی مورد نیاز در بازار کار، همین طور نیاز به کسب مهارت های زندگی اجتماعی در دانشجویان، ضرورت تجدید نظر در ساختار آموزشی مراکز علمی ضروری به نظر می رسد. تا آموزش صرفاً انتقال یکسری اطلاعات محض و تئوریک از استاد به دانشجو نباشد. در واقع مراکز آموزشی امروز نیاز به یک معماری مجدد آموزشی دارند تا هم در امر یادگیری آنها پیشرفت هایی حاصل شود و هم آنها را به عنوان افرادی ساکن و شاغل در اجتماع که دارای مهارت و حس همکاری و تعهد نسبت به اطرافیان خود هستند، آشنا سازد (۸، ۱۳).

این امر تحقق نمی یابد مگر اینکه به امر کیفیت در آموزش عالی توجه شود. در این زمینه بررسی مقاله های مربوطه منجر به شناسائی دو راه جهت دستیابی به کیفیت آموزشی شد (۲). آنها ارزیابی درونی را معرفی نمودند و به کارگیری ۵ مدل Transformation, Engagement, Learning University), Responsive University و TQM،

(۱) را در حفظ کیفیت نظام آموزش عالی مؤثر دانستند. نتایج بررسی این مدل ها مشخص نمود که مدل تحول آفرینی مناسب ترین رهیافت جهت حفظ کیفیت در مباحث پایه یادگیری است. تاکید این مدل بر افزایش مشارکت، توجه بیشتر به ارزش ها و قدرتمن سازی افراد است. این مدل تمرکز خاصی بر استفاده از تجربیات دارد و برای اجرا شدن نیاز به شفافیت در زمینه های مختلف معرفی اهداف و متدها دارد.

صلاحیت یکی دیگر از مؤلفه های اثربار در تحول آفرینی آموزشی بود. صلاحیت به عنوان ترکیبی از مهارت ها، توانائی ها و دانش مورد نیاز جهت اجرای وظیفه مخصوص معرفی شده که تلفیقی از دانش تئوری با تجربیات عملی است (۲۸، ۲۲). تمام مؤلفه های معرفی شده در این مقاله ها برای اجرا نیاز به وجود سیاست ها و قوانین ثبت شده ای دارند تا از آنها برای اجرا حمایت شود. در این زمینه می توان یکسری سیاست ها را که مرتبط با امر دانشجویان جهت تحول آفرینی است معرفی نمود. همین طور سیاست هایی را که از جانب دولت ها برای تحول مؤسسات آموزش عالی وجود دارد. در مورد اول سیاست ها را می توان به این صورت بیان نمود: ۱) مشارکت در طرح ریزی محتوای برنامه ها از طریق طرح آنها در شوراهای دانشجویی (۲) وسیع کردن بودجه (۳) حمایت دولت و تلاش برای معرفی خدمات اجتماعی برای دانشجویان (۴) قدرتمند کردن سازمان های دانشجویی و ایجاد رهبر برای آنها. در مورد دوم سیاست هایی را جهت توسعه منابع انسانی، افزایش ارتقاء سطح مهارت های آموزشی و فraigیری و کاربرد دانش جدید به جهت دستیابی به رشد ملی و پیشرفت با تکنولوژی را معرفی می نماید (۳۳). آموزش عالی جهت دستیابی به تحول آفرینی با یکسری چالش ها نیز مواجه است. از جمله ۱) اختلاف سلائق بین سطوح مختلف سیاسی، ملی و آموزشی ۲) مشکل سرمایه گذاری و بودجه (۳) اصلاح زیر ساخت ها و (۴) بالا بردن فرهنگ مؤسسات آموزشی به سمت پذیرش تحولات. این امر محقق نمی شود مگر در صورت خواست عمومی و طرح ریزی برنامه های کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت تا مقدمات امر و آمادگی عمومی در این زمینه فراهم شود (۵).

نتایج بررسی تحقیق (۹) مشخص نمود که نوع فضای فرهنگی حاکم بر مؤسسات آموزشی و همچنین نحوه تامین مالی مؤسسات آموزشی، می تواند زمینه تحول آفرینی آموزشی در مؤسسات آموزش عالی را فراهم نماید. همچنین (۱۷) خصوصیات تغییرات تحول آفرین را بدین شرح بیان می دارد: تغییرات فرهنگی هستند، عمیق و بانفوذند، ارادی هستند و فراتر از زمان پیش می روند. در تحقیق (۲۴) نیز توجه به پویائی فرهنگی در فضای دانشگاه از طریق برقراری تعاملات بین معلمان و دانشجویان در زمینه تجارت یادگیری به چشم می خورد.

تنها در صورت اجرای راهبرهای مورد نظر و فراهم آوردن زمینه های مناسب است که می توان انتظار ایجاد روحیه خود کنترلی، مسئولیت پذیری، توانائی حل مساله، ایجاد روحیه تفکر انتقادی، و نهایتاً بالا رفتن کارائی را از دانشگاه ها و دانشجویان و اساتید انتظار داشت. در غیر این صورت پیروی از سیستم های سنتی و عدم توجه به نیاز های رو به رشد جامعه، نمی تواند دانشگاه را به عنوان محیطی برای پرورش نسلی که بتواند پاسخگوی خواسته های جامعه باشد، دانست.

۴. بحث و نتیجه گیری

دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی به عنوان شاخص ترین نهاد علمی که به امر پردازش انسان ها اهتمام می ورزند، موتور محرکه و مغز متفکر جامعه بوده و سکاندار حرکت به سمت توسعه و پیشرفت در دنیای تحولات گوناگون جهانی محسوب می شوند. به طوری که درصد بالائی از نوآوری های جامعه و توسعه در حوزه های مختلف اقتصادی، اجتماعی و ارتباطی در کشورها بستگی به وجود یک دانشگاه قوی با دیدگاه های تحول آفرینی دارد.

در سال های اخیر به خصوص بعد از سال ۱۹۹۰ شاهد دگرگونی های مهمی در نظام آموزش عالی سراسر دنیا هستیم. برخی از اینگونه دگرگونی ها را می توان بدین صورت بیان نمود: الف) افزایش مقاضیان نظام آموزش عالی که می تواند خود ناشی از سه عامل افزایش جمعیت، جستجوی شغل مناسب و تغییرات سریع دانش باشد. ب) تقاضا برای آموزش عالی همراه با خواست های جدید و متنوع ج) کنترل آموزش عالی به لحاظ تنوع منابع تامین سرمایه و کاستن از مسئولیت سنگین دولت. از طرفی با توجه به نیازهای روز افزون جامعه و جمعیت زیاد دانشجویان، مراکز آموزش عالی نیازمند توسعه و کاربرد مکانیزم های سرمایه گذاری در جهت حمایت از اهداف ملی هستند. لذا می توان بیان نمود که آموزش عالی در دنیای امروز با سه مساله عمدۀ مواجه است: ۱) تناسب نیازهای آموزشی به لحاظ رشته های تحصیلی مورد نیاز واقعی جامعه (۲) کیفیت آموزشی و (۳) برقراری عدالت به لحاظ توزیع امکانات.

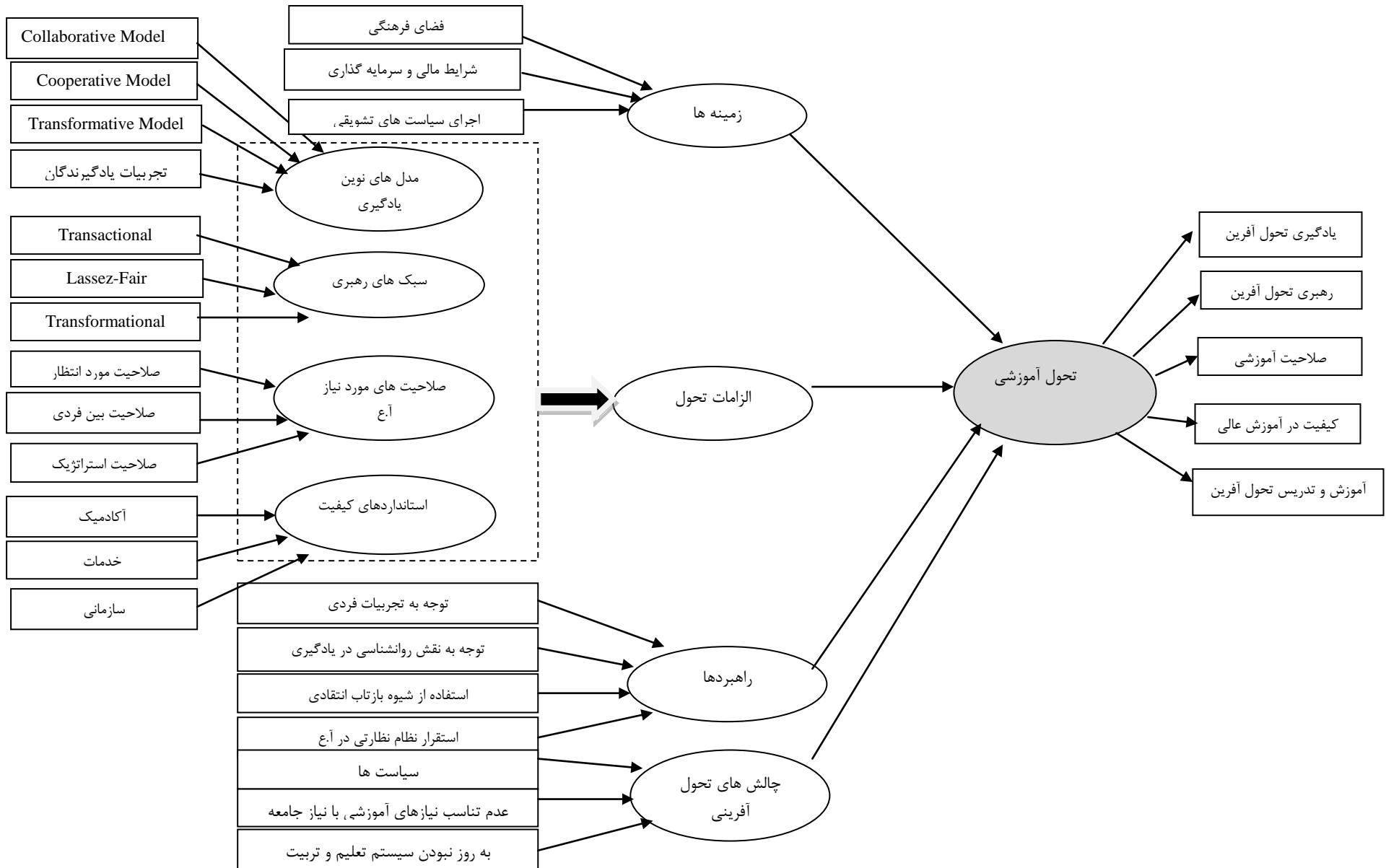
به همین جهت این تحقیق به منظور شناسائی مؤلفه های مهم تاثیر گذار در امر تحول آفرینی آموزشی اقدام به بررسی و مرور آثار پیرامون در زمینه تحول آفرینی به روش متاستر کرده است. برای این منظور مقلات و آثار منتشره به زبان فارسی و انگلیسی را که در ژورنال های معتبر علمی-پژوهشی داخل و خارج از کشور به چاپ رسیده اند را به لحاظ اهداف، روش نمونه گیری، متند به کار رفته و نحوه انجام آن، محتوا، و نتایج مورد بررسی و مقایسه قرار داده است. نتایج تحلیل این ۳۰ مقاله منجر به جداسازی ۶ عامل اصلی تاثیر گذار در امر تحول آفرینی آموزشی مؤسسات آموزش عالی شد. این ۶ عامل عبارتند از: یادگیری تحول آفرین، آموزش و تدریس تحول آفرین، بعد صلاحیت های مورد نیاز جهت تحول آفرینی، کیفیت در آموزش عالی، رهبری تحول آفرین، مساله چالش ها و تحولات مرتبط با تحول آفرینی آموزشی.

اجرای این عوامل جهت دستیابی به امر تحول آفرینی از طرفی نیازمند ایجاد فضا و زمینه مناسب و از جانب دیگر نیازمند اجرای یکسری راهبردهای کارشناسانه و حمایت های مادی و معنوی دارد تا امر تحول آفرینی بتواند هر چه بهتر و آسان تر در جهت پیشرفت روند توسعه کشور و گام برداشتن در جهت برآوردن نیازها و خواسته های جامعه و نسل جوان آن، گام بردارد. بر این اساس می توان پیشنهادات زیر را ارائه نمود:

- (۱) لزوم توجه هر چه بیشتر مسئولین امر به ضرورت ایجاد تحول در مؤسسات آموزشی عالی به عنوان گام نخست حرکت به سمت تحول آفرینی.
- (۲) بررسی و مطالعه نظام های آموزشی موفق در دنیا و الگو برداری و بومی سازی آن مناسب با اوضاع کشور توسط یک تیم کاری حرفه ای.
- (۳) توجه هر چه بیشتر به نیازهای جامعه در ایجاد تحول در نظام آموزش عالی کشاورزی ایران به منظور جلوگیری از وقوع مشکلاتی از قبیل بیکاری، فقدان مهارت حرفه ای و ایجاد یاس و نامیدی در قشر جوان و تحصیل کرده کشور.

چارچوب نظری تحول آفرینی

۵. منابع و مراجع

- (۱) بازگان، ع. کیفیت و ارزیابی آن در آموزش عالی: نگاهی به تجربه های ملی و بین المللی، تهران، ۱۳۷۶.
- (۲) سیادت، س. ع. و جمشیدی کوهساری، م. مدیریت کیفیت (با تکیه بر ارزیابی درونی) گامی اساسی در تحول آموزش عالی با هدف توسعه علمی، فرهنگی و اجتماعی ایران. مجموعه مقالات هشتمین همایش از سلسله همایش های منطقه ای چشم انداز جمهوری اسلامی ایران در افق ۱۴۰۴، ۱۳۸۸، صفحات ۱-۱۴.
- (۳) خنیفر، ح. تحول در نظام آموزش عالی و خاستگاه های آن با رویکرد به ابعاد مدیریتی. کنفرانس راهکارهایی برای ارتقاء علوم انسانی در کشور، ۱۳۸۵، صفحات ۱۰۱-۷۹.
- (۴) مؤمنی، م.، حسینی، ع. و محمدی، م. رهبری تحول آفرین و سازه های شخصیتی اثر گذار بر آن در فضای فرهنگی ایران. چهارمین کنفرانس بین المللی مدیریت، ۱۳۸۲، صفحات ۱-۶.
- 5) Badat, S. The Challenges of Transformation in Higher Education and Training Institutions in South Africa. *Development Bank of Southern Africa*, 2010, pp. 1-56.
- 6) Banerjee, A., Galiani, S., Levinsohn, J., and Woolard, I. Why Has Unemployment Risen in the New South Africa? Harvard University Center for International Development, *CID working Paper*, 134, 2006, pp. 1-9.
- 7) Bayat, G. Investigation of Sustainable Development of Higher Education in Context of Globalization, 2007, Available on <http://www.ictfarajoo.com>.
- 8) Bergea, O., Karlsson, R., Astrom, A. H., Jacobsson, P., and Lutropp, C. Education for Sustainability as a Transformative Learning Process: A Pedagogical Experiment in Eco Design Doctoral Education. *Journal of Cleaner Production*, 14, 2006, pp. 1431-1442.
- 9) Byrd, M. Back to the Future for Higher Education Medieval Universities. *Journal of Internet and Higher Education*, 4, 2001, pp. 1-7.
- 10) Callow, N. Transformational Leadership in Higher Education. The Hospitality Higher Leisure, *Sport Education and Tourism Academy Network*, 2011, pp 1-7.
- 11) Cranton, P. Teaching for Transformation. *New Directions for Adult and Continuing Education*, 93, 2002, pp. 63-71.
- 12) Cortes, A. The Critical Role of Higher Education in Creating a Sustainable Future. *Planning for Higher Education*. 2003, pp15-22.
- 13) Fetherston, B., and Kelly, R. Conflict Resolution and Transformative Pedagogy: A Grounded Theory Research Project on Learning in Higher Education. *Journal of Transformative Education*, 2007, Pp. 261-285.
- 14) Garrison, D., and Kanuka, H. Blended Learning: Uncovering its Transformative Potential in Higher Education, *Journal of Internet and Higher Education*, 7, 2004, pp95-105.
- 15) Glisczinski, D. J. Transformative Higher Education: A Meaningful Degree of Understanding. *Journal of Transformative Education*, 2007, pp. 316-328.
- 16) Greiman, B. C. Transformational Leadership Research in Agricultural Education: A Synthesis of the Literature. *Journal of Agricultural Education*, 50(4), 2009, 50-62.
- 17) Godemann, J., Herzig, G., and Moon, J. Approaches to Facilitating the Transformational Change Process. Nottingham University Business School, ISIBS Workshop-Session II, 2011.
- 18) Groen, J., and Jacob, J. Spiritual Transformation in a Secular Context: A Qualitative Research Study of Transformative Learning in a Higher Education Setting. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 18(2), 2006, pp75-88.
- 19) Hodge, S. Pedagogy Matters; A Research-Based Dilemma for Australian Vocational Education Policy. Paper Presented at the 39th Annual SCUTREA Conference, University of Cambridge, 2009, Pp. 1-90.
- 20) Jackson, S.E., and Hitt, M.A. The Knowledge Based Approach to Sustainable Competitive Ad Range. Jo Seey Bass, 2003.
- 21) Julsuwan, S., Srisa-ard, B., and Poosri, S. Transformational Leadership of Supporting-Line Administrators at Public Higher Education Institutions in Thailand. *European Journal of Social Sciences*, 22(3), 2011, pp. 423-430.

- 22) Kallioinen, O. The Transformative Role of Teachers in Modern Higher Education. Paper to be Presented at OECD What Works Conference on Quality of Teaching in Higher Education, Istanbul, Turkey, 2009, pp. 1-7.
- 23) Madsen, S. r., and Cook, B. J. Transformative Learning: VAE, Women, and Higher Education. 2005, Available in <http://www.suu.edu/academics/provost/peer-review.html>.
- 24) Mayo, S., and Lrrke, P. Multi Cultural Education Transformation in Higher Education. *Journal of Case Studies in Education*, 2008, pp. 1-9.
- 25) Mayes, T., Morrison, D., Mellor, H., Bullen, P., and Moliver, M. Transforming Higher Education Through Technology-Enhanced Learning. Printed by the Charles Worth Group, England, 2009, pp. 1-276.
- 26) Moore, J. Is Higher Education Ready for Transformative Learning? A Question Explored in the Study of Sustainability. *Journal of Transformative Education*, 3(1), 2005, pp. 76-91.
- 27) Nagata, A.L. Transformative Learning in Intercultural Education. *Journal of Higher Education*. 6(2), 2007, pp. 39-60.
- 28) Newton, S. Transformational Higher Education in the Built Environment. *Journal of Education in the Built Environment*, 4(1), 2009, pp. 100-113.
- 29) Niekerk, M. Transformational Leadership at a higher Education Institution. Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for Degree of Master of Arts. University of South Africa, 2005, pp. 1-202.
- 30) Sadeghi, A., and Pihie, Z. A. Transformational Leadership and its Predictive Effects on Leadership Effectiveness. *International Journal of Business and Social Science*, 3(7), 2012, pp. 186-197.
- 31) Srikanthan, G. Developing a Holistic Model for Quality in Higher Education. Published in Center for Management Quality Research, RMIT University, 2002, pp. 1-7.
- 32) Somjai, P. An Upsurge of Entrepreneurship in Korea And Its Possible Reasons. Hong Kong Un, 2001.
- 33) Soudien, C. Transformation in Higher Education: A briefing Paper. Development Bank of Southern Africa, 2010, pp. 1-29.
- 34) Wiratmadja, I. I., Govindaraju, R., and Rahyudu, A. G. Proceedings of the 9th Asia Pacific Industrial Engineering and Management Systems Conference. 2008, pp. 693-69.

شماره مقاله

1002 – QAUS

اولین کنفرانس ملی ارزیابی کیفیت در نظامهای دانشگاهی

تهران – دانشگاه صنعتی شریف – اردیبهشت ماه ۱۳۹۳